

Bouwarcheologische opname en archeologisch vooronderzoek in het kader
van het project 'Dorpshart' te Puurs

Caroline Vandegehuchte (bouwhistorica)

Charlotte Fexer (kunsthistorica)

Maarten Smeets (archeoloog)

Vergunningsnummer: 2008/292

Datum aanvraag: 14 november 2008

Naam aanvrager: Maarten Smeets

Naam site: Puurs – Hoogstraat/Palingstraat

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1: Werkmethode	p. 2
Hoofdstuk 2: Het bouwarcheologisch onderzoek	p. 4
2.1 Hoogstraat 44	p. 7
2.2 Hoogstraat 52-54	p. 10
2.3 Hoogstraat 56	p. 14
2.4 Hoogstraat 58	p. 17
2.5 Hoogstraat 60	p. 18
Hoofdstuk 3: Het archeologisch vooronderzoek	p. 20
Hoofdstuk 4: Advies en besluit	p. 24

HOOFDSTUK 1: WERKMETHODE

Naar aanleiding van de afbraak van de bestaande bebouwing langs de Hoogstraat en de Palingstraat in het dorpscentrum van Puurs en de aanleg van een openbaar plein met ondergrondse parkeergarage en woongelegenheden, legde het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed een archeologisch vooronderzoek op. Op vraag van de cel erfgoed van de provincie Antwerpen, werd voorafgaand aan de afbraak een beperkt bouwarcheologisch of bouwhistorisch onderzoek voorzien.

De uitvoering van deze onderzoeken werd toevertrouwd aan Studiebureau Monumentenzorg bvba, dat voor het archeologisch vooronderzoek een opgravingsvergunning (dossier 2008/292) aanvraag en bekam.

In eerste instantie werd het bouwarcheologisch of bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Hiertoe werd een eerste evaluatie gemaakt van de verschillende gebouwen. Slechts die gebouwen waarvan kon worden aangenomen dat ze nog (interessante) sporen bevatten, werden onderzocht. Onder andere de huizen langs de Palingstraat (nrs. 1 en 3) en de huizen langs de Hoogstraat met nummers 40, 42, 46, 48 en 50 werden niet nader onderzocht omwille van hun recente bouw.

In de huizen langs de Hoogstraat met nummers 44, 52, 54, 56, 58 en 60 werden de nodige sonderingen uitgevoerd om de grote lijnen van de verschillende bouwfasen te reconstrueren. Hiertoe werden voornamelijk in de hoeken van de verschillende kamers de muurverbanden onderzocht.

Na het bouwarcheologisch of bouwhistorisch onderzoek, werd in het najaar van 2008 de bestaande bebouwing volledig gesloopt. Het uitbreken van de kelders gebeurde onder begeleiding van een archeoloog.

Van de te onderzoeken zone was ongeveer 60-70% bebouwd (Foto 1) en vooral de magazijnen en achterbouwen van verschillende woningen hadden reeds een grondige verstoring van de ondergrond met zich meegebracht. Zo konden tijdens de sloop reeds verschillende grote

verstoringen waargenomen worden en had ook de uitbraak van de verschillende kelders en funderingen een impact op de bewaring van de bodem.

Op basis van deze waarnemingen werd dan ook beslist om geen proefsleuf meer te graven in de zone langs de Hoogstraat.

Foto 1: Zicht op enkele van de achterbouwen binnen het projectgebied.

Om de archeologische potentie van de rest van het onderzoeksgebied in te kunnen schatten werden over het ganse terrein vier lange parallelle sleuven (ca. om de 15 meter, met een breedte van ongeveer 4 meter) uitgegraven. Een plan in bijlage toont hun locatie.

Het graven van de sleuven werd uitgevoerd door een kraan die de gemeente Puurs ter beschikking stelde en dit onder begeleiding van een archeoloog. Ten gevolge de hoge graad van verstoring (70 tot 90% van de vrijgelegde zones was zwaar verstoord) werden geen archeologische sporen herkend, en er werden dan ook geen verdere waarnemingen of beschrijvingen gedaan. Ook de profielen van de sleuven werden niet verder onderzocht, omdat het zeer duidelijk was dat er zich hier een pakket van ongeveer 70 cm dik met bouwpuin en rommel bevond.

Alle sleuven werden ingemeten en op plan gezet.

HOOFDSTUK 2: HET BOUWARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Van de gemeente Puurs zijn niet veel cartografische documenten bewaard (of opgemaakt). Een belangrijke bron van informatie is het primitief kadaster uit de jaren '30 van de 19de eeuw. Hierop is reeds een uitgebreide bebouwing te zien (Fig. 1), die evenwel niet altijd overeenkomt met de huidige situatie (Fig. 2).

Fig. 1: Uittreksel uit het primitief kadaster, met aanduiding van het projectgebied.

Op fig. 1 is duidelijk te zien dat de bebouwing langs de straatkant reeds bestond. Toch kon worden vastgesteld dat wat betreft de bebouwing Palingstraat 1 (Foto 2) en 3 (Foto 3) en Hoogstraat 40, 42 (Foto 4), 46, 48 (Foto 5) en 50 (Foto 6) een zeer recent karakter hadden. In de meeste andere gevallen bleef enkel het hoofdgebouw bewaard, en vonden er grondige verbouwingen plaats aan de achterbouwen. Uiteindelijk wordt ongeveer 60-70% van de totale oppervlakte bebouwd in de loop van de 20ste eeuw.

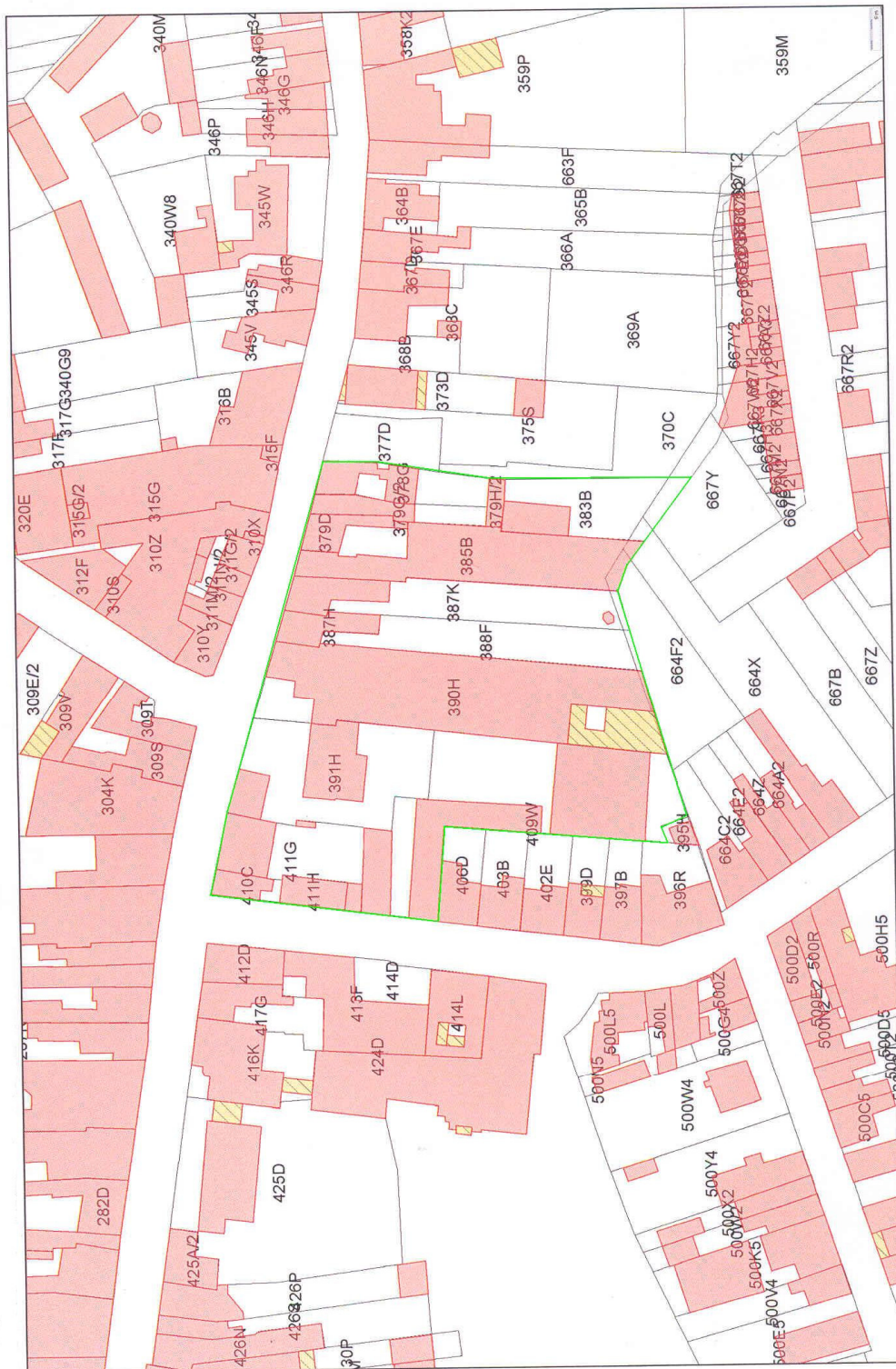

Fig. 2: Huidig kadasterplan met aanduiding van het projectgebied.

Foto 2: Palingstraat 1.

Foto 3: Palingstraat 3.

Foto 4: Hoogstraat 40 en 42.

Foto 5: Hoogstraat 46 en 48.

Foto 6: Hoogstraat 50.

2.1 Hoogstraat 44

Op de plaats van het huidige gebouw Hoogstraat 44 staat op het primitief kadaster reeds een gebouw, dat echter geen rechte gevel langs de straatkant heeft, maar in een L-vorm is gebouwd.

In 1883 wordt in de mutaties van het kadaster het gebouw met een rechte gevel langs de straatkant afgebeeld (Fig. 3). Aan de achterkant zijn twee kleine uitbouwen te zien. In 1913 vindt er een uitbreiding naar achteren plaats en wordt het gebouw verbonden met Hoogstraat

46. In de loop van de 20ste eeuw zal deze verbouwing opnieuw ongedaan worden gemaakt, en krijgt het huis zijn huidige uitzicht.

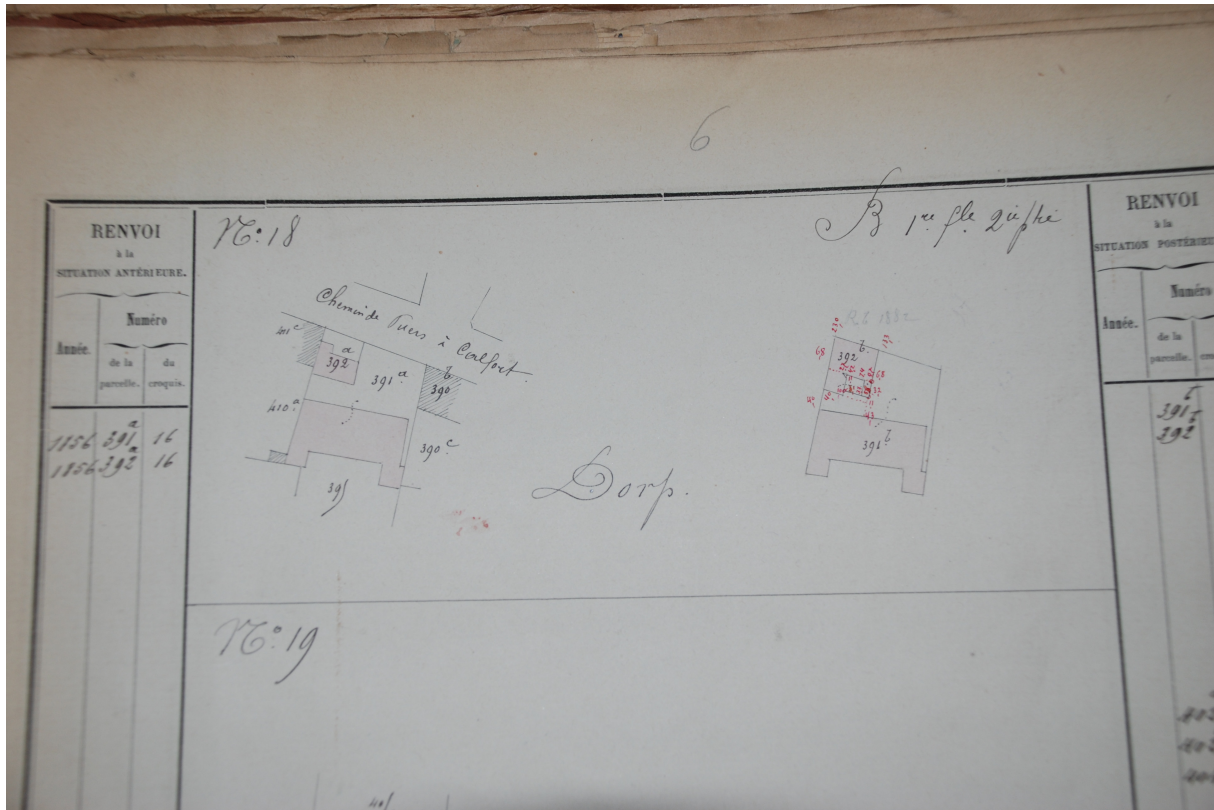

Fig. 3: Mutatieschets uit 1883.

De verschillende sonderingen die werden uitgevoerd in de verschillende kamers, tonen aan dat het huidige huis (Foto 7) grotendeels het resultaat van één bouwfase is. Zowel op het gelijkvloers als de verdieping, staan de meeste muren in verband gemetseld.

Enkel de muren met Hoogstraat 42 zijn op de eerste verdieping en de zolder niet in verband. Nazicht aan de buitenkant van het gebouw toonde aan dat tussen Hoogstraat 42 en Hoogstraat 44 een beperkt deel van een oudere gevel bewaard is gebleven (Foto 8).

De achtergevel van Hoogstraat 44 vertoont duidelijk de sporen van de afbraak van de 20ste eeuwse aanbouw (Foto 9). De kelder van het huis is mooi ingepast onder de oostelijke helft van de woning, en komt niet overeen met de situatie op het primitief kadaster. De kelder is dus ook niet toe te schrijven aan een oudere bewoningsfase.

Foto 7: Voorgevel van Hoogstraat 44.

Foto 8: Detail van een deels bewaarde, oudere gevel.

Foto 9: Achtergevel met de sporen van de verdwenen aanbouw.

2.2 Hoogstraat 52-54

Het huidige gebouw staat reeds op het primitief kadaster afgebeeld. In 1864 wordt het gebouw in twee verschillende woningen opgedeeld (fig. 4). Verdere aanpassingen zijn weinig gedocumenteerd op het kadaster.

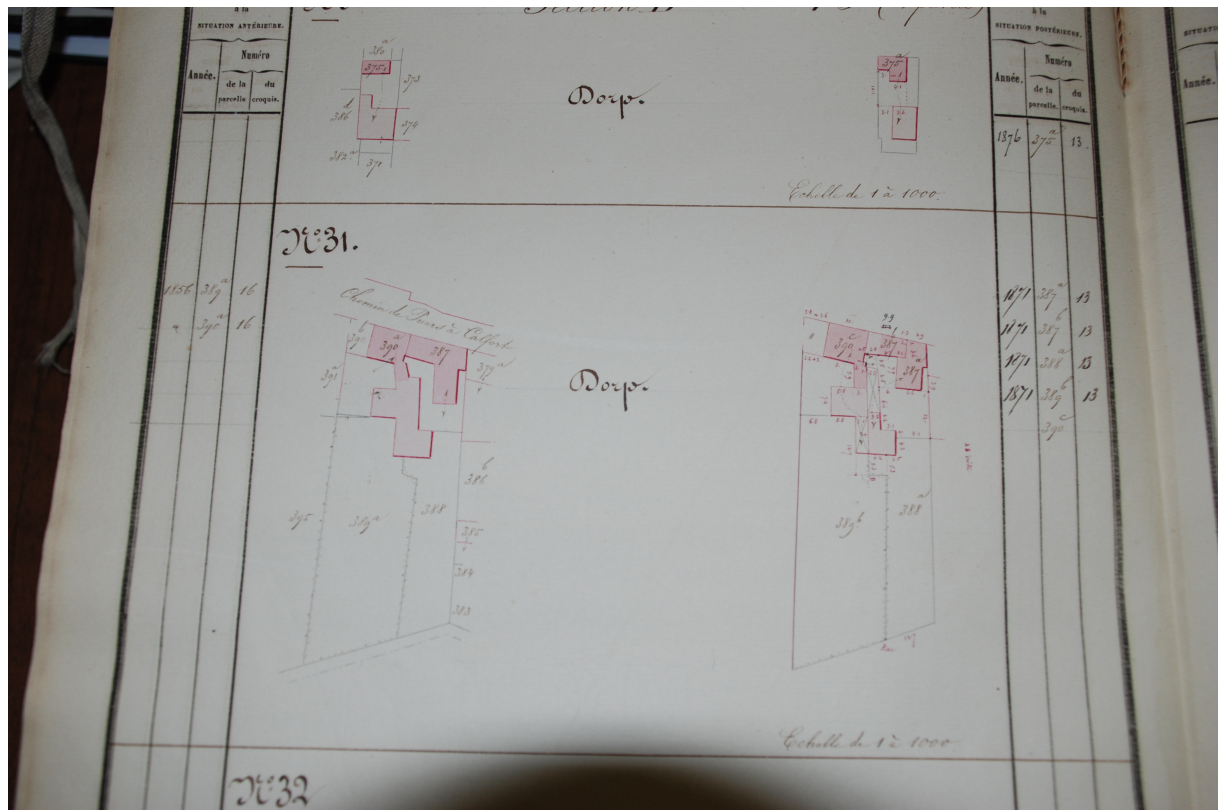

Fig. 4: Mutatieschets uit 1856.

Het oorspronkelijke gebouw (foto 10) telde zes traveeën met in de meest oostelijke travee de toegang tot de woning. De huidige deur van Hoogstraat 52 is een latere toevoeging. De sonderingen toonden aan dat het gebouw werd aangebouwd tegen een nog ouder gebouw op de plaat van het huidige Hoogstraat 50.

De oorspronkelijke inkomdeur en gang (één travee) bevindt zich in Hoogstraat 54 (foto 13). De gelijkvloers bestaat vervolgens uit telkens twee statiekamers (twee traveeën) aan weerszijden van een gang (één travee). Hoewel latere verbouwingen deels het statige karakter en de versierde kroonlijsten hebben teniet gedaan, is een reconstructie nog mogelijk (foto's 11 en 12).

De met marmer versierde haarden in deze vertrekken, waren reeds ontmanteld bij aanvang van het onderzoek.

Op de verdieping zijn momenteel telkens vier kamers aanwezig, al zullen enkele van de huidige kamers oorspronkelijk wat kleiner zijn geweest en waren ze geschikt langs een lange gang. Op de zolder is een recente scheidingswand aanwezig en in de oostelijke gevel is een dichtgemetseld raam bewaard (foto 14). De originele dakconstructie met pen-gat verbindingen bleef bewaard en de houten elementen van de kap waren genummerd (foto 15). De kelder van het gebouw besloeg de volledige oppervlakte van het hoofdgebouw langs de straatkant en was bereikbaar via een trap in de inkomhal in Hoogstraat 54. Later werd een tweede toegang gemaakt in de hal van Hoogstraat 52.

De achterbouw van Hoogstraat 52 is een recente toevoeging, terwijl de achterbouw van Hoogstraat 54 wel teruggaat op de toestand van het primitief kadaster (foto 16).

Foto 10: Hoogstraat 54-52.

Foto 11: Plafondversiering in Hoogstraat 52.

Foto 12: Plafondversiering in Hoogstraat 54.

Foto 13: Tegelvloer in de gang van Hoogstraat 54.

Foto 14: Verdwenen vensteropening op in de oostelijke zolder van Hoogstraat 54.

Foto 15: Merktekens op de houten kap van het dak.

Foto 16: Zicht op de aanbouw van Hoogstraat 54.

2.3 Hoogstraat 56

Het gebouw Hoogstraat 56 is van een latere datum dan gebouw 52-54, aangezien een zolderraampje in dit laatste gebouw werd dichtgemetseld bij de bouw van Hoogstraat 56. Reeds in 1840 vinden belangrijke aanpassingen plaats aan het oorspronkelijke bouwvolume. Tot 1912 blijft de situatie onveranderd, maar dan wordt een grote achterbouw toegevoegd (fig. 5).

In 1923 wordt het gebouw langs de straatkant in twee loten opgedeeld. Vier jaar later wordt bij één van de twee loten een achterbouw gerealiseerd (fig. 6), die overeenkomt met het nog aanwezige atelier (foto 18).

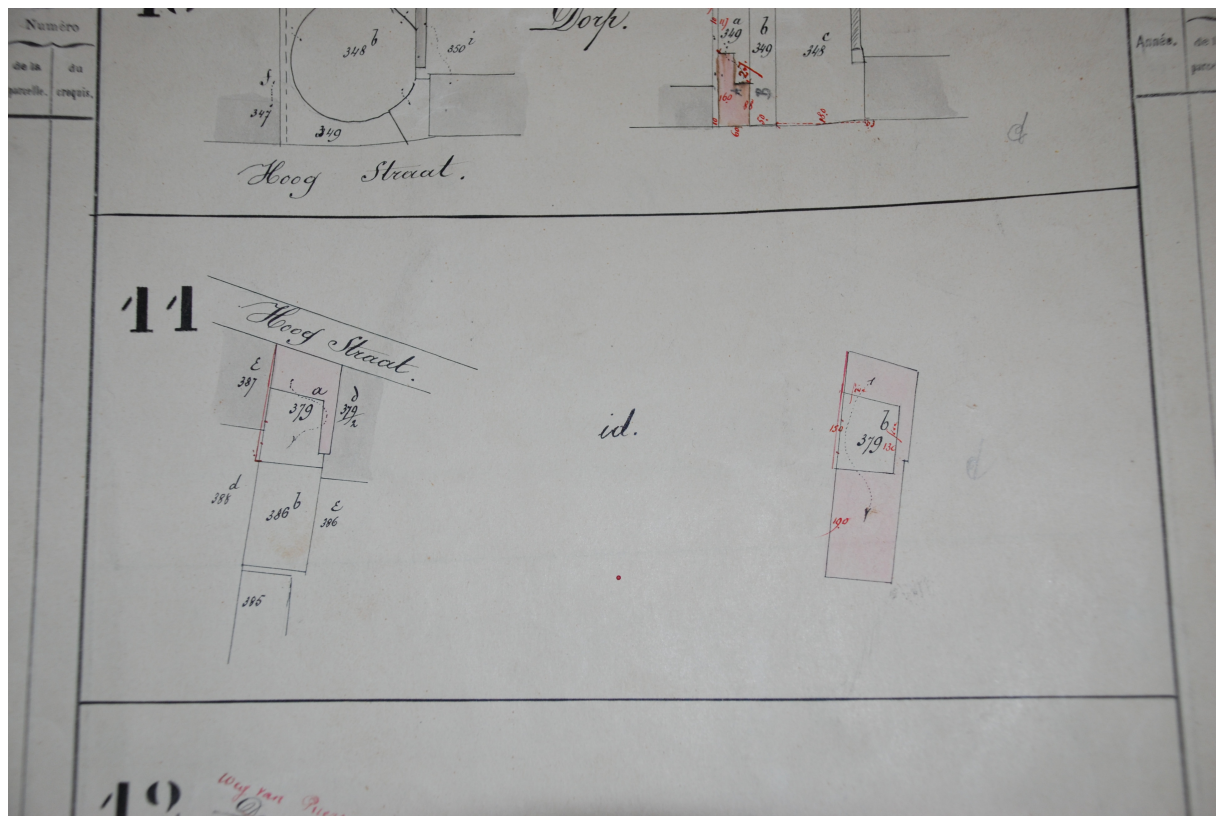

Fig. 5: Mutatieschets uit 1912.

Het gebouw Hoogstraat 56 telt zes traveeën (foto 17). De aanwezigheid van een winkelruimte op de gelijkvloers heeft daar de oude indeling teniet gedaan. Enkel de opdeling die op de mutatieschets van 1927 zichtbaar is, blijft nog bewaard.

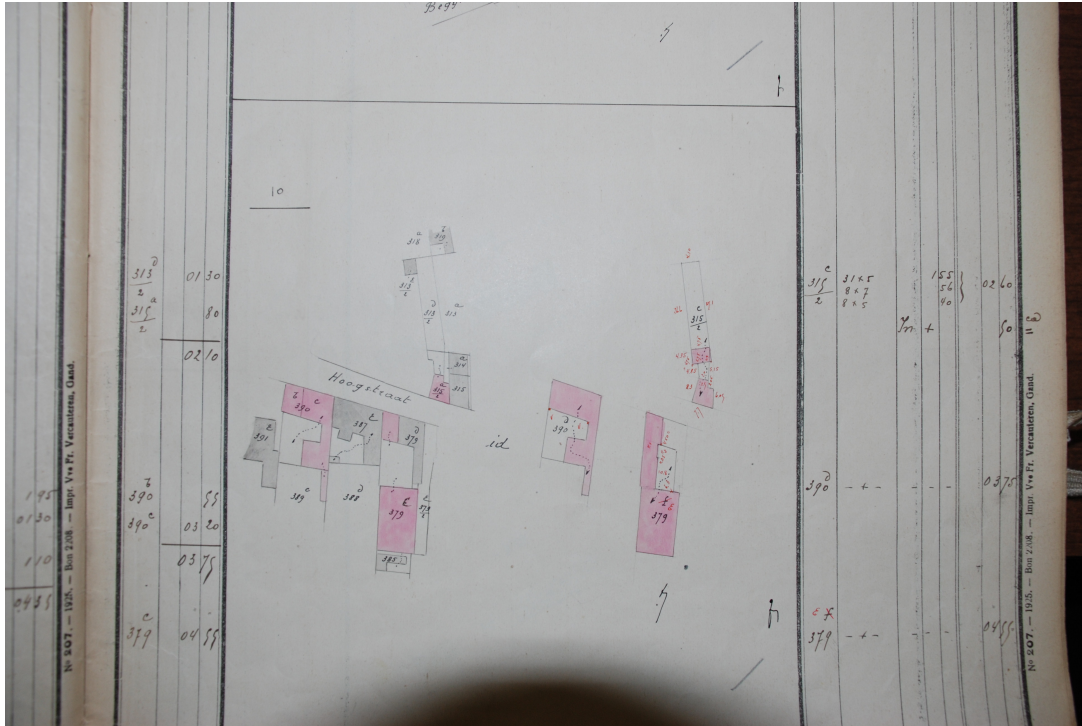

Fig. 6: Mutatieschets uit 1927.

Op de eerste verdieping is er een niveauverschil tussen de twee verschillende loten uit 1927 (foto 19). Het meest westelijke lot is van een latere datum, aangezien er geen verband is met de rest van het gebouw. Ook zijn er resten aangetroffen van imitatiewerk van stenen (foto 20). Op de zolder tonen enkele muurankers aan dat het westelijke lot een latere toevoeging is. Het hoofdgebouw is onderkelderd.

Foto 17: Hoogstraat 56.

Foto 18: Het oude atelier uit 1927.

Foto 19: Niveauverschil tussen de twee loten.

Foto 20: Imitatiestenen op de oude buitengevel.

2.4 Hoogstraat 58

Diverse keren in de loop van de 19de eeuw wordt de bebouwde oppervlak van Hoogstraat 58 (foto 21) uitgebreid, om uiteindelijk in 1907 te resulteren in een volledig volgebouwd perceel (fig. 7). Recente verbouwingen hebben ervoor gezorgd dat enkel op de zolder nog enkele oudere sporen bewaard zijn gebleven. Een kroonlijst wijst erop dat Hoogstraat 56 ouder is, aangezien de kroonlijst op de zolder van 58 bewaard bleef (foto 22).

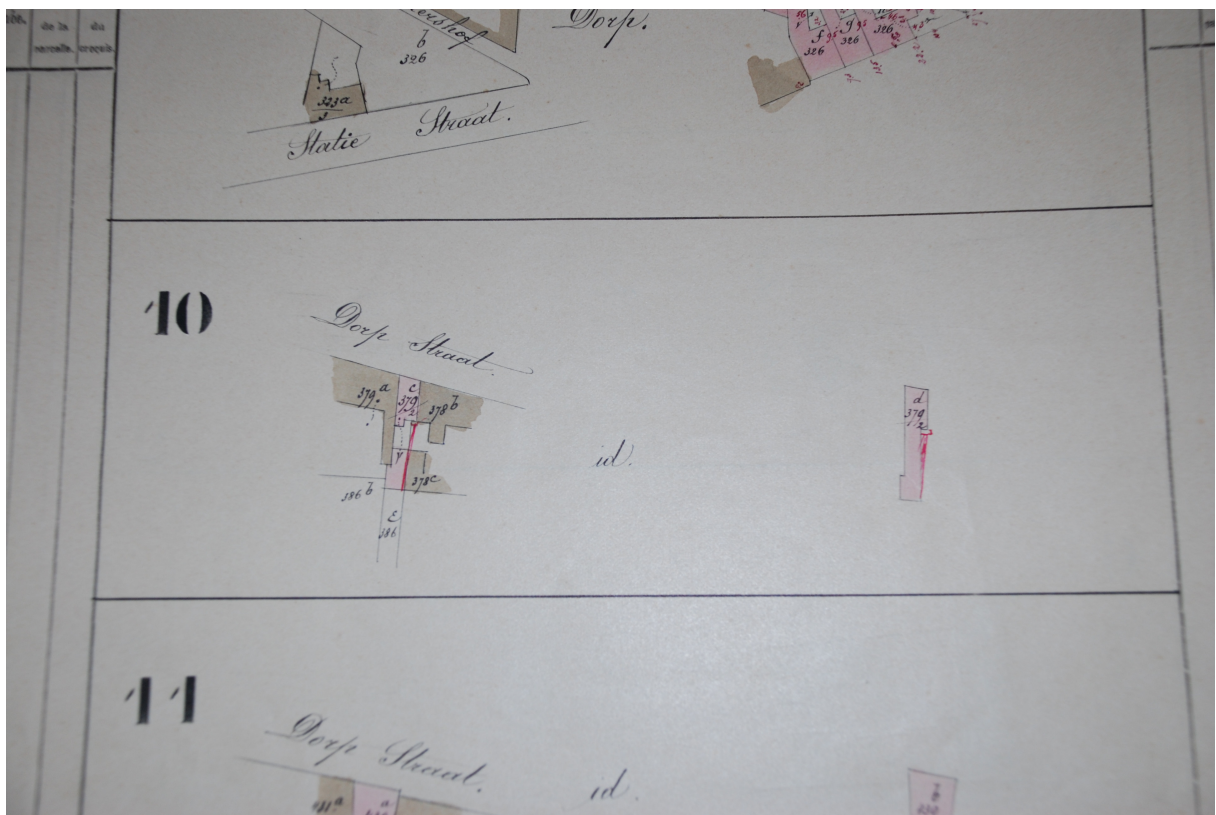

Fig.7: Mutatieschets uit 1907.